

Kulttuuritieteellisiä näkökulmia ihmisten ja eläinten välisiin suhteisiin

Suhteemme eläimiin on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenien aikana niin karjatalouden, lemmikkieläinkulttuurien, luonnonvaraisten eläinten käytön kuin eläinsuojelupolitiikankin saralla. Eläinsuhteet ovat eittämättä muuttuneet myös maaseudulla. Karjanhoitokulttuurit ja tuotantoeläinten yhteiskunnalliset merkitykset ovat saaneet uusia piirteitä maatalouden rakennemuutoksen myötä, eläimille on muotoutunut uudenlaisia terapia- ja harrastemerkityksiä ja luonnonvaraisten eläinten hyödyntäminen on joutunut uudentyypisen sääntelyn kohteeksi (ks. esim. Schuurman & Ratamäki 2007). Näiden muutosten tutkimiselle ja kulttuuritieteelliselle tulkinnalle on ollut yhteiskunnallista tilausta: Millaisia kulttuurisia, historiallisia ja poliittisia tekijöitä on muutosten taustalla? Miten ne on ymmärretty kollektiivisessa pohdinnassa? Entä millaisia eettisiä kysymyksiä niihin liittyy? *Ihmisten eläinkirja* tarttuu näihin kysymyksiin ihmistieteellisestä näkökulmasta, kuten kirjan alaotsikko *muuttuva eläin kulttuuri* asian ilmaisee.

Teosta voi pitää urauurtavana, sillä eläinteemoista on ollut tarjolla vain varsin vähän kotimaisia julkaisuja ihmistieteiden näkökulmista. Kirjan tarkoituksena onkin ”kasvattaa ruokahalua” (s. 12), jotta eläinteemat saisivat vahvemman aseman suomalaisessa humanistis-yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa. Teos itsessään on merkki ihmistieteellisen eläintutkimuksen vahvistumisesta Suomessa. Ilmiöstä kertoo myös Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran perustaminen viime vuonna (ks. <http://elaintutkimus.edublogs.org/>). Kirjan taustalla on Joensuun yliopistossa järjestetty Studia generalia -luentosarja. Suurin osa kirjoittajista työskentelee nykyisessä Itä-Suomen yliopistossa.

Kulttuuritieteellisten lähestymistapojen kirjo on laaja: mukana on aatehistorian, perinteentutkimuksen, uskonto- ja yhteiskuntatieteiden sekä estetiikan tutkimuksen näkökulmia, ja kirja pyrkii tieteiden väliseen vuoropuheluun. Teos valottaa monitieteisen otteensa ansiosta eläinsuhteidemme muotoutumisen historiallisia, poliittisia ja kulttuurisia taustoja monitahoisesti. Artikkeleissa pohditaan eläinsuhteiden eri puolia – eettisiä, emotionaalisia, esteettisiä, uskonnollisia ja taloudellisia, mutta etenkin eettiset kysymykset ovat tarkastelun kohteena. Yleistajuisesti kirjoitettu teos

KIRJAESITTELYSSÄ:
Kainulainen, Pauliina & Sepänmaa, Yrjö (toim.) 2009. Ihmisten eläinkirja: Muuttuva eläin kulttuuri. Palmenia, Helsinki. 235 s.

SAARA KUPSALA
*Itä-Suomen yliopisto,
historia- ja maantieteiden
laitos*

on suunnattu sekä ”eläinkysymyksiä ammatissaan kohtaaville”, opiskelijoille että muille eläinkysymyksiä pohtiville (s. 8).

Johdannon ja jälkisanojen lisäksi kirja koostuu 11 artikkelista, jotka on jaettu viiteen osioon. Niissä tarkastellaan myös maaseudun eläinsuhteiden näkökulmasta kiinnostavia teemoja, kuten susi- ja suurpetokysymyksiä, karjanhoitokulttuureita, eläinten teurastukseen ja lihansyönttiin liittyviä moraalinormeja sekä saariston luontaistalouden eläinsuhteita. Muut teemat tarjoavat taustamateriaalia ja käsitteistöä (mm. erilaiset eläinkäsitykset, eläinsuhteiden sukupuolittuneisuus) maaseudun eläinkysymysten tarkempiin pohdintoihin.

Ensimmäisessä osiossa *Susisuhteen etiikkaa* filosofi Leena Vilkkä tarkastelee ihmisten eläinsuhdetta eläinten oikeuksien näkökulmasta ja keskittyy kahteen esimerkkiin: susikysymykseen ja eläinjalostukseen. Myös yhteiskuntatieteilijä Outi Ratamäki tarkastelee ihmisten susisuhdetta kehittämässä yleisen mallin pohjalta. Malliin sisältyvät niin eläimet biologisina olentoina, kulttuuriset eläinkuvat, yhteiskunnallinen konteksti kuin ihmisyksilön kokemuksetkin.

Osiossa *Eläimet uskonnon peilissä* uskontotieteilijä Teuvo Laitila tekee laajan katsauksen islamin eläinsuhteeseen. Maaseudun eläinsuhteiden näkökulmasta kiintoisiksi nousevat etenkin Laitilan kuvaukset siitä, miten islamin opinkappaleissa ja kulttuurituotteissa on suhtauduttu lihansyönttiin ja eläinten teurastukseen. Samassa osiossa toinen kirjan toimittajista, pappi ja teologi Pauliina Kainulainen, tarkastelee kristinuskon suhdetta eläimiin. Vaikka kristinuskossa luonnonhallinnan ajatus on esiintynyt vahvana, siinä on ollut myös tasaveroisempaan eläinsuhteeseen rohkaisevia suuntauksia, kuten mystiset suuntaukset ja ekoteologia.

Kirjan kolmannessa osassa *Eläimelliset ihmiset, inhimilliset eläimet* tarkastellaan, millaisia eläinkuvia ja ihmis-eläin-eroja erilaisissa kulttuurituotteissa on rakennettu. Aatehistorioitsija Maria Suutala analysoi länsimaaisessa ajattelussa esiintynyttä kielteistä eläinkuvaa. Hän esittää, että kansanihmisten eläinsuhde on ollut usein filosofisia ajattelutraditioita myönteisempi. Suutala kuvaa kiintoisalla tavalla saariston luontaistaloutta esimerkkinä kansanihmisten ystävyyyteen ja kunnioitukseen pohjautuvasta eläinsuhteesta. Perinteentutkimuksen professori Seppo Knuutila ruotii ihmisten ja eläinten välisiä suhteita laaja-alaisesta, folkloristisesta näkökulmasta. Hänen analyysinsä kohteina ovat vanhojen kansankertomusten sekä nykykirjojen, -elokuviin ja -legendojen kuvaukset eläinten kyvyistä, ihmisten muodonmuutoksista sekä ihmisten ja eläinten yhdistelmäolioista. Perinteentutkija Taija Kaarlenkaski tarkastelee kirjoituskilpailuaineistoon perustuvassa artikkelissaan ihmisen ja lehmän suhdetta: kuinka karjan parissa työskentelevät ihmiset suhtautuvat työhönsä ja eläimiin sekä miten he hahmottavat karjatalouden muutoksia ja sukupuolten välistä työnjakoa karjanhoidossa.

Kotieläinten oikeudet -osiossa eläinten hyvinvoinnin tutkija Satu Raussi ja kansalaisjärjestötoimija Micaela Morero jatkavat karjatalousteemaa ja tarkastelevat, mitä eläintuotannon muuttuminen ja etenkin suurimittaisen tuotannon kehittyminen ovat merkinneet eläinten hyvinvoinnille. Kirjan

viimeisessä osassa *Eläin taiteessa ja taitajana* eläinkysymyksiä tarkastellaan esteettisistä taiteen ja arkkitehtuurin näkökulmista. Kuvataiteilija Ulla Remes luonnehtii eläimiä suomalaisessa kuvataiteessa aina kalliomaalauksista nykytaiteeseen. Arkkitehti, professori Juhani Pallasmaa tarkastelee puolestaan eläinten rakentamiskäyttäytymistä ja arkkitehtuuria. Kirjan jälkisaanoissa kirjan toinen toimittajista, ympäristöestetiikan professori Yrjö Sepänmaa, kirjoittaa esseistisesti kulttuuritieteellisen eläintutkimuksen lähdekohdista ja mahdollisuuksista. Hän puoltaa moniotteista ja monitieteistä tutkimusta, jotta eläinsuhteista voidaan muodostaa mahdollisimman kattava ymmärrys.

Aihepiirin monitahoisuutta kuvastaen kirjan artikkelit ovat hyvin erityyppisiä. Osa teksteistä on vahvasti empiiriseen tutkimukseen ankkuroituneita, osa esseistisempiä, osa on kanta-aottavia ja osa taas tyyliään toteavampia. Pääosin artikkelit ovat laaja-alaisia katsauksia, mutta mukana on myös joitakin erityisempiin kysymyksiin paneutuvia kirjoituksia. Artikkelit on kirjoitettu hyvin ja selkeästi, mutta tutkijanäkökulmasta joidenkin artikkeleiden kohdalla jää kaipaamaan selkeämpiä lähdeviittauksia.

Kirjan toimittajan Pauliina Kainulaisen mukaan ihmistieteiden lisäarvo eläintutkimukselle pohjautuu uusiin tarkastelukulmiin sekä kykyyn tuottaa tietoa ja ymmärrystä eläinsuhteidemme taustoista. Ihmistieteellinen eläintutkimus voi osallistua etenkin eettiseen pohdintaan eläinten asemasta: eläineettiset ongelmat ovat usein moniulotteisia ja kaipaavat näin myös monitahoista tarkastelua ja ratkaisumalleja. Tähän ihmistieteellinen eläintutkimus voi antaa oman panoksensa. Kirja on monitieteisellä ja tuoreella otteellaan vastannut hyvin tähän haasteeseen. Toivon mukaan teoksen esiintuoma toive monitieteisen keskustelun jatkumisesta etenee tiedekentällämme.

LÄHTEET

Schuurman, Nora & Ratamäki, Outi (toim.) 2007. Teemana eläimet – elinkeinot, harrastukset, hyvinvointi ja muutos. *Maaseudun uusi aika* 15(2) Saatavissa: <http://www.mua.fi/lehti.html>. [viitattu 15.2.2010].

